

[Lenk, Hans. Philosophie im technologischen Zeitalter]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1973, vol. 22, iss. B20, pp. 150-151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106601>

Access Date: 28. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

koncentruje se na vztahy mezi rozumějící sociologií a Maxem Weberem a transcendentální fenomenologií Husserla. Po odchodu z fašistické okupace Rakouska emigroval do Severní Ameriky, kde působil jako profesor na New School for Social Research v New Yorku. Zde rozvinul své názory především díky setkání s americkými filozofy a sociology, zejména s pragmatismem. Jeho dílo přitahuje pozornost především k tématu jednání a — širšími slovy — k jeho celkové hlavnímu směru, který M. Natanson — autor předmluvy — následně popisuje takto: „první objasnění předpokladů, struktury a významu každodenního světa v jeho plné hloubce“.

Tento úmysl tvoří také hlavní motiv prvního svazku jeho spisů. V prvním díle lze především metodologické analýzy sociálních věd, zejména interpretaci lidského jednání, jak se v odborných modelových konstrukcích objevuje, odlišit od konstrukcí vztahů mezi jednotlivými obvyklými situacemi. Druhý díl obsahuje několik kapitol z dějin filosofie a sociologie: portréty Husserla, Schelera a Sartre se týkají problémů sociálních věd, především otázky věku Ego a intersubjektivnosti. Třetí díl se zabývá vztahy mezi významem a symboly a jejich vztahem k realitě a společnosti.

V pozadí této úvahy stojí určitá teorie sociální skutečnosti a metodologie sociálních věd. Proti této koncepci lze uvést několik zásadních námitek: subjektivistické přístupy, transcendentálníismus, podceňování objektivních, materiálních a konkrétně dějepisných struktur sociální skutečnosti, behavioristické směry atd. Autor zcela opouští celou marxistickou teorii společnosti, která je pro něj nejvyšší relevantní. Přesto lze v jeho jednotlivých analýzách najít určité pozitivní směry: kritické stanovisko k empirismu a pozitivismu, ale i k Husserlovi, Schelerovi a Sartreovi; podpora racionálních a teoretických přístupů v sociálních vědách; odmítnutí metodologického dualismu duchovních a přírodních věd; zajímavé interpretace vědomých struktur; koncept člověka jako jedince a jeho vztahů k sociálnímu prostředí a k životnímu světu atd. Pro marxistického čtenáře může být zajímavá informace o vývoji německo-americké filosofie a sociologie v první polovině našeho století.

Ivan Hodovský

Hans Lenk: Philosophie im technologischen Zeitalter; Kohlhammer, Stuttgart—Berlin—Köln—Mainz 1971, 174 stran.

K tématu, které se týká velkého zájmu filozofů, patří práce o úloze a místě filosofie v našem věku vědy a techniky. Takovou práci nesporně je Lenkova kniha, i když nás v lepším uspokojit nemůže, protože je psána z pozic tzv. „racionálního kriticismu“, tj. z pozic buržoazního směru, který autor prosazuje v opozici proti kriticismu frankfurtské školy a v podstatě jako korigovaný a doplněný soudobý racionalismus pozitivistického typu.

V první kapitole (str. 9–36) se autor zamýšlí nad otázkou, „k čemu je ještě dnes filosofie“. Vidí v podstatě šest jejích úkolů. Především má filosofie řešit problémy, které se v současné době „maskují“ jako sociologické, jsou však ve skutečnosti problémy filosofickými. Dále má podle autora formulovat principy sepětí (Brückenprinzipien) teoretických znalostí s normativními pravidly jednání, a v té souvislosti dokonce projektovat „planetární morální modely“. Autor si přitom neuvědomuje, že takový model bude možno úspěšně vypracovat až pro společnost, v níž komunistická morálka — s etikou jí odpovídající — převládne na celé naší planetě; nebere v úvahu třídní determinaci takových modelů. Má pravdu, když zjišťuje, že filosofie má své místo při zkoumání základů vědy a ve vědeckoteoretické diskusi o jejích kritériích; filosofie nemůže nepřehlížet k poznatkům speciálních věd a k životní praxi, protože pěstování filosofie jako vědy čistého rozumu se ukázalo být fikcí. Čtvrtým úkolem je aktivní účast filozofů v týmech řešících různé komplexní otázky, jakož

i účast v mezidisciplinárních diskusích, což všechno dnes představuje nutný doplněk filosofie pěstované u psacího stolu. Předposlední úkol spatřuje autor v jejím korigování ideologií, jimž se však nelze zcela vyhnout (o tom viz ještě dále); tento úkol filosofie plní také neustálými korekturami sebe sama. Poslední její úkol autor formuluje shrnujícím způsobem jako pěstování racionálního kriticismu; pro nás je přijatelná pouze empiricko-racionální kritika nejen teorie, včetně filosofické, ale hlavně kritika ve formě praktické přeměny světa v duchu marxismu-leninismu.

Další kapitolu (str. 37–53) autor nadepsal „Plaidoyer pro teorii vědy a filosofii orientovanou na budoucnost“. V jejím závěru vyslovuje otázku, která výstižně shrnuje všechny hlavní myšlenky této kapitoly. Ptá se totiž, kdy si filosofie v širokém rámci konečně uvědomí svou úlohu spoluvytvářet budoucnost, totiž navrhopvat — kriticky a za kontroly rozumu — pro budoucnost přijatelné modely norem. Můžeme autora klidně ujistit, že naše filosofie si to už dávno uvědomila, hlavně ovšem zásluhou klasiků marxismu-leninismu. Druhá věc je, že dosud nebylo v tomto směru vykonáno tolik, kolik by dnes už vykonáno být mělo a mohlo.

V „Malém «nikoli osvícenském» objasnění osvícenství“ (str. 54–71) autor rozlišuje osvícenství jako historickokulturní (kriticky zkoumaný) pojem od osvícenství, které se mu v jádře kryje s racionálním kriticismem jako s metodou řešení současných problémů. My ovšem známe metodu daleko účinnější a úspěšnější.

Ve čtvrté kapitole (str. 72–107) autor charakterizuje kybernetiku jako disciplínu provokující filosofii, přesněji řečeno mu však jde o její výzvu (challenge) filosofii. V kapitole se řeší různé otázky vztahů mezi kybernetikou a filosofii, které už byly v marxisticko-leninské filosofii analyzovány zevrubněji, zvláště pak přesněji.

V poslední kapitole s nadpisem „Technokracie — ideologie — filosofie“ (str. 108 až 172) je pozoruhodný především pokus načrtnout devět významových aspektů pojmu „technokracie“. Jsou jimi: 1. panství (vláda průmyslových honorací (Saint-Simon); 2. vláda (panství) inženýrů (inženýrokracie; Veblen, Scott, Biedenkapp); 3. vláda (panství) expertů (expertokracie; Frisch, v. Ferber); 4. technicky organizované panství (vláda); 5. věcně donucovací převládání a panství aparátu (Sachzwangdominanz und Herrschaft des Apparats; Schelsky, Freyer, Gehlen, Marcuse); 6. normativnost technologických možností (Freyer, Ozbekhan, Mesthen, Ellul); 7. technicistní ideologie v pozadí (Freyer, Habermas, Gorz); 8. totalitní stav společností (Adorno, Habermas); 9. plánovací ideologie. Autor objektivisticky vypočítává tyto významové aspekty a s žádným v podstatě nepolemizuje. Přitom je jasné, že některé z nich patří dnes už téměř výlučně do arzenálu antikomunismu (částečně 5., hlavně však 8. a 9.) a mají jednoznačně třídní rodokmen. Autor také čtenáře stručně informuje o některých problémech diskutovaných v souvislosti s pojmy „technokracie“ a „technokratický“. Sám chtěl přispět k věcnosti této diskuse především ujasněním různých významových odstínů pojmu „technokracie“.

Úvahy o ideologii v jejím vztahu k filosofii jsou nedostatečné; v podstatě zůstávají v rámci výše uvedené myšlenky, že ideologie mají být racionálně korigovány, že se jim však nelze nikdy úplně vyhnout. K našemu marxisticko-leninskému pojetí ideologie jako relativně adekvátního odrazu zájmů pokrokových tříd společnosti, tj. dnes dělnické třídy v jejím svazku se všemi pracujícími, autor se nejen nemohl ve své třídně příslušnostní slupce dopracovat, ale — jak se zdá — jeho podstatu, jeho pravé jádro ani nezná. Autor nepočítá ani jako s problémem, tím méně pak jako s faktem, dnes už přesvědčivě prokazatelným, s možností lepšího využití průběhu vědecko-technické revoluce v zájmu člověka v podmínkách socialismu, než je možnost jejího využití v dnešní společnosti kapitalistické.

Ke knize jsou připojeny bohaté poznámky (str. 133–170) a jmený rejstřík.

Lenkovo dílo není sice pro nás v mnohém směru přijatelné, je však nesporně autorovou zásluhou, že mnohé problémy objevuje a otevírá a snaží se je — často velmi zajímavě, i když někdy problematicky — řešit.

Gottfried Stiehler: Geschichte und Verantwortung (Zur Frage der Alternativen in der gesellschaftlichen Entwicklung); Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1972, 100 stran.

Aktuálnost problému alternativ historického vývoje v souvislosti s otázkou historické odpovědnosti není třeba zvláště zdůrazňovat. Je to problém, který se týká takřka všech oblastí lidského života, a lze tedy jen vítat úsilí filosofa postihnout tuto